

« temerariam ac pessimam sententiam refutarem : profiteor
« me de Sedis Apostolice majestate, Rom. Pontificum doctrinæ
« et traditioni crediturum ; quanquam eorumdem sedem,
« non ipsi magis, quam reliqui et tota Ecclesia, atque
« orientales predictant. » (*Defensio declarat. cleri Gall.*,
lib. X, cap. vi.)

32. — VII° Quæ sint monumenta juris particularis singularium Ecclesiarum ?

Monumenta quibus consignatur jus particolare Ecclesiarum sunt constitutiones speciales Sanctæ Sedis, concordata quæ eadem Sedes iniit cum guberniis civilibus, decreta conciliorum provincialium, et statuta diocesana. Hæc indicasse sufficerit; non enim nostra refert singularium Ecclesiarum disciplinam expōnere. Ut vero de Ecclesia Galliæ, quæ ad rem nostram magis directe attinet, hic speciale mentionem habeamus, sunt certa monumenta in quibus reperiuntur origines, progressus, variae per subsecuta sæcula immutationes illius disciplinæ. 1° Concilia, seu nationalia, seu provincialia. C. Sirmondus, e societate Jesu, edidit, an. 1629, *CONCILIA ANTIQUA GALLIÆ, cum Epistolis Pontificum, principum constitutionibus, et aliis Gallicanæ rei ecclesiasticæ monumentis*, 4 vol. in-fol. Odespun eodem sæculo, an. 1646, edidit *CONCILIA NOVISSIMA GALLIÆ*, 1 vol. in-fol., quæ scilicet in Galliis habita sunt haud paulo post Concilium Tridentinum, in plerisque Galliarum provinciis. Habemus tandem, typis impressa, quamvis nondum in unum collecta, varia concilia, quæ præsenti ætate, ab anno scilicet 1848, apud nos celebrata sunt. 2° Concordata quæ sancta sedes cum Gubernio civili iniit, nempe concordatum Leonis X cum Francisco I^o; concordatum Pii VII^l cum Napoleone, primo consule Reipublicæ, an. 1801; tandem concordatum Pii VII, cum Ludovico XVIII, quo in multis restituebatur conventio Leonis et Francisci; articuli organici nuncupati, qui inscio Pontifice Pio VII, ac sine illius assensu una cum concordato an. 1801 promulgati fuerant, abrogabantur in iis quæ adversant doctrinæ et legibus Ecclesiæ; auge-

batur numerus sedium Episcopalium, et variis necessitatibus Ecclesiarum provisum erat. 3° Edicta potestatis sacerularis, quorum alia cum approbatione auctoritatis spiritualis, publicata sunt; alia fuerunt tolerata et assensu Pastorum in disciplinam translata; alia demum preter fas et jus, in detrimentum sacræ Pontificum jurisdictionis, ut in decursu videbitur. Citabimus pro præsenti, *CAPITULARIA regum francorum*, ed. Balusii, 2 vol. in-fol. Parisiis an. 1780; *Marculfi monachi, FORMULARUM* libros duos, qui reperiuntur in collectione *Capitularium; PRAGMATICAM* Caroli VII, quæ suppressa fuit per concordatum Francisci cum Leone X, in quo plures articuli Pragmaticæ inserti sunt; *EDICTUM BLESENSE ET MELODUNENSE*, quæ multa decreta concilii Tridentini complectuntur; *ARTICULOS ORGANICOS* concordati an. 1801; *Decretum an. 1809 de fabricarum parochialium constitutione et regime*¹.

§ V. — DE REGULIS JURIS.

55. — Gregorius IX et Bonifacius VIII inseruerunt, alter ad calcem libri V *Decretalium*, alter pariter in fine *Sexti Decretalium*, regulas juris, de quibus dicere operæ pretium ducimus in his Prolegomenis, quia compendiosam notitiam juris præbent et plurimum inserviunt ad resolvendas plures quæstiones canonicas. Præmittemus nonnullas animadversiones generales de hisce regulis, quarum præcipuas, quæ ad interpretationem legum, ad dispensationem et ad rescripta referuntur, paucis deinde exponemus.

*54. — I^o Quid sint regulæ juris² ?

Regulæ juris dicuntur sententiae quædam generales quæ plures leges seu canones de diversis rebus, eamdem rationem

¹ Textus concordati an. 1801, articulorum organicorum, decreti an. 1809, una cum aliis monumentis, quorum notitia utilis est clericis, ad calcem III° voluminis *Prælectionum nostrarum* dabimus.

² Regulæ juris ex integrō referuntur ad calcem tertii voluminis.

habentibus, brevi compendio complectuntur et proponunt. V. g., sunt multi canones, per libros Decretalium dispersi, qui personas indignas excludunt ab officiis clericalibus, a prælaturis, et a beneficiis; hos omnes canones continet regula summaria 87^a in Sexto, his verbis: *Infamibus non pateant portæ dignitatum.*

Regulæ juris, si authenticæ sint, id est in Decretalibus insertæ, vim et auctoritatem legis habent relative ad omnes casus non exceptos; si autem insertæ non fuerint, sed tantum ha-beantur apud canonistas veluti axiomata juris, magna certe potiuntur auctoritate, sed non æquali gradu. Hinc enascitur discrimen regularum juris et regularum doctrinalium quæ alio nomine vocantur *Brocardicæ* (a corrupto nomine Bur-chardi celebris olim canonistæ). Regulæ authenticæ, etsi vim legis in foro obtinent, non semper tamen prævalent; pa-tiuntur quippe restrictiones, seu exceptiones, quas doctores *fallentias* appellant, unde axioma: *Non est regula sine exceptione.* Restrictiones indicantur ipso jure, vel consuetudine generali innotescunt: quod si utrumque desit, prævalebit regula a qua recedendum non est, donec contrarium pro-betur.

Si argumentum deducatur a regulis authenticis, vel a Bro-cardicis, sedula consideratione opus est, ne protrahantur ultra limites, neve casus qui in disceptationem venit, sit exceptus. Fallentia autem adest, in hac alterutra hypothesi: 1° quando omnibus pensatis, alia est ratio horumce casuum, propter quam regulæ generali non cohærent; 2° quando specialem restrictio-nem, seu exceptionem, legislator apposuit.

Hæc dicta sufficient de regulis in genere, quas perutile est nosse, ut sapienter observavit Reiffenstuel: « Non obstante quod regulæ patiuntur fallentias, semper tamen censetur maxima utilitas earum; atque perutile regulas juris legere, et relegere, easque, quantumvis fieri potest, memoriae man-dare, atque pro decisione causarum et casuum eas allegare...

« tum quia cunctæ regulæ, pro adjutorio memoriae, compen-diosam notitiam juris præbent; tum quia juxta eas deciduntur casus emergentes qui a jure speciatim et expresse non sunt decisi, cum tales casus decidendi sint per similia. » (De Re-gulis juris, *Proemium*, n° 15.)

1° De regulis juris circa interpretationem legum.

55. — II° Quæ sint regulæ juris circa modum servandum in interpretatione legum canonicularum?

Hæc dantur regulæ, quas, eodem ordine quo proponuntur, citamus: « 15^a Odia restringi et favores convenient ampliari. — 30^a In obscuris minimum est sequendum. — 34^a Generi per speciem derogatur. — 39^a Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo. — 40^a Pluralis locutio duorum numero est contenta. — 49^a In pœnis benignior interpretatio est facienda. — 88^a Certum est quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem. »

Ut harumce regularum sensum exponamus, nonnulla sunt præmittenda de interpretatione legum. Quamobrem:

56. — I. Interpretatio juris est illius explicatio per verba clariora; quod fit vel per simplicem declarationem sensus verborum, et tunc vocatur interpretatio *litteralis*; vel sup-plendo quod deest in legis textu, et tunc vocatur interpretatio proprie dicta.

Interpretatio *litteralis* illa est proinde quæ indicat sensum alicujus termini, juxta regulas grammatices, nihil addendo novi, sed sensum qui verbis inest, per alia clarius exponendo. Sic, Nicolaus III per bullam *Exitit qui seminat*, precepit fra-tribus Minoribus, ut hanc ipsam constitutionem pontificiam, de suis regulis, cum ipsam legi contigerit, fideliter exponerent ad litteram: « Super ipsa constitutione glossæ non fiant, nisi forsitan per quas verbum, vel verbi sensus, seu constructio,

« vel ipsa constructio quasi grammaticaliter ad litteram, vel intelligibilius exponatur. Nec intellectus ipsius per legentem depravetur in aliquo, seu distorqueatur ad aliud, quam littera ipsa sonat. » Cap. *Exiit*, 3, DE VERBORUM SIGNIFICATIONE, in vi^o, lib. V.

Interpretatio *suppletiva* supplet quod defuit in textu legis, sensumque determinat, attendendo non solum ad litteram nudam, sed ad scopum et ad alias circumstantias, quae mentem legislatoris indicant. Est aliquando extensiva, aliquando restrictiva : extensiva quidem, si declarat aliquem casum comprehendendi in lege, quamvis non includatur in verbis legis; restrictiva vero, quando declarat casum non comprehendendi, tametsi lex illum contineret, si sumeretur juxta generalitatem verborum.

37. — II. Interpretatio, seu litteralis seu suppletiva, quadruplex distinguitur, nimirum : *doctrinalis*, *usualis*, *judicialis* et *legislativa*. Interpretatio doctrinalis ea dicitur quae fit a privatis doctoribus. Plus vel minus ponderis huic interpretationi tribuitur, prout doctores de sensu legis inter se magis convenient. Multum attendi aliunde debet ad gravitatem interpretum; an sint prudentes et versati in causis de quibus agitur, an suam decisionem obiter, vel discussa quæstione, dederint.

Interpretatio *usualis* vim majorem habet quam doctrinalis, si usus est frequens, generalis, atque diuturnus; nam consuetudo ipso jure dicitur *optima legum interpres*. (Cap. *Cum dilectus*, 8, DE CONSUETUDINE.)

Interpretatio *judicialis*, seu quæ a judice profertur super re ad suum tribunal delata, auctoritatem habet in eos in quorum causa data fuit; tenentur quippe illam sequi, nisi ad superiorem judicem legitimate appellaverint; nam judices sunt interpres juris pro casu suæ jurisdictioni subditio. Verum, sententia casum particularem tantummodo practice resolvit; adeo ut, alio casu etiam simili adveniente, cæteri judices non teneantur

in eodem sensu pronuntiare, si res illis videatur dubia; unde instar axiomatis est rem inter alios judicatam cæteris non ob sistere. (Cap. *Quamvis*, 25, DE SENTENTIA ET RE JUDICATA, lib. II Decret.) Attamen, omnes facile consentiunt plura judicia a diversis judicibus prolatâ sensu eodem, magnam habere auctoritatem; quinimo, inde communiter efformatur jurisprudentia.

Interpretatio *legislativa* datur a principe, eademque vi pollet ac lex ipsa. « Unde jus procedit, juris quoque interpretatio procedat. » (Cap. *Inter alia*, 51, DE SENT. EXCOM., lib. V.) Hæc interpretatio promulgari debet more legum, quoties extendit vel restringit sensum naturalem legis; de quo omnes consentiunt; non vero ita concordant ubi agitur de interpretatione declarativa juris, quando scilicet dubia exorta erant circa sensum, extensionem, applicationem legis ad talem vel alium casum, adeo ut graviter controverteretur inter doctores quoniam sensu sumenda esset.

Plures canonistæ propugnant cum doctissimo Fagnan promulgationem non esse in eo casu necessariam, quod duplice potissimum argumento adstruere conantur : 1° ex ipsa natura interpretationis de qua agitur, quæ non est extensiva, sed comprehensiva legis. Declaratio legis ab eo facta qui illam tulit, aut qui a legislatore jus habet eam interpretandi, non differt essentialiter ab ipsa lege declarata, inquit; ergo eamdem auctoritatem et obligandi vim habet quam ipsa lex. Nam qui declarat sensum legis, non inducit novum jus; sed tantum detegit quod prius latebat. 2° Ex auctoritate S. Congregationis cardinalium, concilii Tridentini interpretum, quæ suas declarationes habet pro regulis in casu simili servandis, tametsi non fuerint promulgatae, sed ad individuum qui congregationem consuluerat transmissæ; de quo alibi dicemus (nº 107).

Alii doctores, præsertim theologi, sequuntur sententiam Suarez qui ex principiis generalioribus ita concludit de omni

interpretatione legislativa : « Ut ergo authentica sit interpretationio, oportet ut habeat omnes conditiones legis humanæ, adeo que sit justa, procedens a legitima potestate, sufficienter promulgata. » Ratio est quod interpretatio legislatoris quantum a doctrinali et a judiciali interpretatione differt, novum præceptum cunctis imponit legem servandi in sensu determinato de quo ante libere controvertebatur, sublata in futurum facultate illam aliter interpretandi. « In rebus dubiis, in quibus exstare possunt opiniones contrariae circa intelligentiam legis, opus esse arbitrari, ait Bonacina, nova publicatione ut declarations vim legis habeant et obligationem inducant ad ipsas non deserendas ; aliud est enim legem jam conditam et publicatam obligare, aliud declarationem ipsius legis obligare, ita ut ab ipsa declaratione non liceat recedere, vel aliam amplecti. » Huic sententiæ adhæsisse videtur S. Alph. de Liguori ; nam præmissa distinctione inter declarationem quam vocat *pure talem*, cuius scilicet sensus a principio est imbibitus clare in lege, et declarationem *non pure talem* cuius *sensus non est clare imbibitus in lege, sed circa illum plures adsunt opiniones et solum percipitur ex argumentis*, concludit : « Hoc posito dicemus cum Suarezio declarationem *pure talem* non opus habere promulgatione, sed obligare omnes ad quos illius notitia pervenerit ; cum non sit nova lex. Declaratione *non pure talis* indiget promulgatione ut obliget, quemadmodum quælibet alia lex, quia hæc habetur tanquam *nova lex*¹. »

Cæterum omnes fatentur interpretationem datam a legislatore, etiam ad casum privatum, absque promulgatione, gravissimæ esse auctoritatis, et reguläreriter servandam in praxi ;

¹ Fagnan, in cap. *Quoniam de CONSTITUTIONIBUS*, n° 14-48. — Suarez de *Legibus*, lib. VI, cap. 1, n° 3. — Bonacina, *de Legibus*, disp. I, quæst. 1, punct. viii, n° 4. — S. Liguori, *Homo apostolicus*, tract. de *Legibus*, cap. vii, n° 73 et 74. — Reiffenstuel, in tit. *de CONSTITUTIONIBUS*, n° 376. — Billuart, *de Legibus*, dissert. V, art. iv.

quia si, v. g., Episcopus legem ipse tulerit, melius novit quo sensu lata sit ; si vero Episcopus, seu ejus nomine vicarius generalis, legem ante latam interpretetur, censemur testari quomodo servetur in praxi, quæ jurisprudentia usu prævaluerit in sua diœcesi.

38. — III. Legislator potest pro suo arbitrio legem moderari sub specie interpretationis ; consuetudo potest etiam eam corriger, juxta ea quæ in præcedentibus dicta sunt (n° 12) ; doctores vero, et judices inferiores tenentur legem interpretari secundum regulas ipso jure præstitutas, seu æquitate fundatas, quales viri sapientes communiter tradunt. Hæ sunt regulæ generaliter admissæ :

1^a VERBA LEGIS SUMENDA SUNT SECUNDUM PROPRIAM SIGNIFICATIONEM, NISI ALIUD SUADEAT SUBJECTA MATERIA.

Ratio est quod legislator uti debuit verbis claris, ne sua lex haberet quid ambiguum unde judices et privatos in errorem induceret. Ergo interpretis officium est ingenitam verborum significationem accurate considerare, eamque potissimum quæ legis conditas tempore habebatur, ac in usu erat apud eum qui jus fecit, et apud eos ad quos jus dirigebatur.

Verba clara non indigent interpretationem ; verba generalia et absoluta intelligenda sunt sensu absoluto, absque ulla distinctione, nec adducenda ulla exceptio, cum superior *excipere potuerit et nihil excepere*, ut fert cap. *Quia circa*, 22, *de PRIVILEG.*, lib. V. Decret. Unde venit axioma juristarum : *Ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus.*

Diximus : *nisi aliud suadeat...* quod explicabit regula subsequens.

2^a INTERPRETATIO MENTI POTIUSQVM VERBIS LEGIS CONVENIRE DEBET.

Magnopere attendi debet ad verba, nec ab illorum sensu obvio recedendum, nisi suadeat ratio gravis aliud sensisse legislatorem ; at non ita cortici verborum hærere, nec de litterarum sono ita sollicitos nos esse oportet, ut non assequamur intimam

legislatoris sententiam, et illi verba accommodare studeamus, quando id requirit subjecta materia; quia *non debet intentio verbis, sed verba intentioni deservire*, uti fert cap. *Humanæ aures*, 11, quæst. 5, caus. 22; regula autem juris 88^a supra citata dicit: *Certum est quod is committit in legem, qui legis verba complectens, contra legis nititur voluntatem*.

Igitur necesse est pensare temporum et causarum rationes, finem quem intendit legislator, quibusve mediis hunc scopum attingere curavit. Hæc si attenta meditatione consideraverit interpres, præcepta generalia juris modo extendet, modo certis finibus coercebit.

3^a IN OBSCURIS MINIMUM EST SEQUENDUM ET POTIUS HABETUR RATIO AÆQUITATIS QUAM JURIS STRICTI.

Sensus regulæ est quod, ubi legis sensus ita obscurus est, vel adeo dubia est applicatio juris ad casum, ut neque ex textu legis, neque ex aliis circumstantiis, vera legislatoris intentio sufficienter appareat, hoc quod minimum est, scilicet quod minus gravat, vel minus obligat, sequendum proponere debeamus. Ratio regulæ est quod superior merito censeatur voluisse ita temperare severitatem aequitatem, ut lex, quantum sinit bonum publicum, magis inclinet ad id quod gratum et minus onerosum reputatur; hoc enim plus sapit suave regimen societatis, melius congruit hominum gubernationi.

Eadem ratione canonistæ dicunt licitum esse uti *Epikeia*, id est præsumere casum non comprehendi in lege universaliter lata, quando alicui, ob speciales circumstantias, esset nimis grave ac difficile legi obedire. Ipsamet jura admonent judicem rationabiles exceptiones admittere debere, et juxta juris aequitatem procedere. (Cap. *Ex parte tua*, 15, DE OFFICIO JUDICIS DELEGATI, lib. I, Decret.)

4^a ODIA RESTRINGI ET FAVORES CONVENIT AMPLIARI: id est, leges odiosas interpretari debemus sensu strictiori, favorabiles vero sensu latiori.

Regula supponit dubium circa sensum, extensionem, vel

applicabilitatem legis; si enim de lege certo constet, inunctanter servari debet, etsi dura et libertatis restrictiva apparet.

Præterea, regula simul statuit de *odiosis et de favorabilibus*. Leges *odiosæ* dicuntur quæ, vel pœnam principaliter intendunt, vel onus grave imponunt, libertatem notabiliter coercendo, vel tandem exorbitant a jure communi. E contra, *favorabiles* reputantur quæ bonum publicum, bonos mores, libertatem religionis tuentur, nullo gravi onere inducto; vel quæ favores, privilegia, distinctiones honorificas largiuntur, nulli individuo, nec societati, præjudicium inferendo. Distinctio illa legum *odiosarum et favorabilium* quandoque difficultate non caret, siquidem favor et onus simul in eadem lege non semel reperiuntur. Lex quæ sub uno respectu favorabilis est, sub altero gravare potest; bonum enim societatis vix procuratur quin subditi patientur aliquod detrimentum suæ naturalis libertatis. Tunc vero, si favorable et odiosum separari unum ab altero queant, lex dicetur favorabilis simul et odiosa sub vario respectu; si autem separari nequeant, potissimum attendemus ad intentionem præsumptam superioris, qui merito præsumitur voluisse potissimum favere bono publico.

His præmissis, dicendum sensum regulæ esse quod, stante dubio, quamdiu nimirum, re mature pensata, non innotuit vera mens legislatoris, et lex potest, servata proprietate verborum, intelligi in sensu restricto vel latiori, restringi debeat in *odiosis*, et ampliari in *favorabilibus*, servata tamen in utroque casu proprietate verborum, remanendo scilicet intra sensum naturalis textus.

Leges igitur quæ inducunt irregularitates, censuras, nullitates actuum, impedimenta matrimonii, sunt strictæ interpretationis; quamvis enim faveant bono publico, finem suum non assequuntur nisi notabiliter prægravando libertatem singulorum, vel etiam pœnas graves imponendo. Privilegia, reservationes, dispensationes, quatenus exorbitant, id est deflectunt a jure

communi, sunt quoque strictæ interpretationis, ut fert regula 28^a: *Quæ a jure communi exorbitant nequaquam sunt ad consequentiam trahenda*. De his infra redabit sermo in solutione quæstionis subsequentis.

E contra, leges quæ provident libertati ecclesiastice, religionis incremento, bonis moribus, nec grave onus imponunt præter obligationem conscientiæ; item leges quæ privilegia statuunt, nullius juri derogantia, nec ullo modo in detrimentum ordinis publici vergentia... sunt latæ interpretationis. V. g.: Episcopi comprehenduntur sub nomine cleri, et novitii sub nomine religiosorum, in favorabilibus, non vero in odiosis; vocabulum *populus* generice comprehendit clericos et laicos; in sensu strictiori de solis laicis illud interpretamur.

5^a PLURALIS LOCUTIO DUORUM NUMERO EST CONTENTA.

Sensus est quod ubi lex plures actus seu personas requirit, utendo his seu similibus terminis: *plures, plura, etc.*, sufficit ad legis observationem atque applicationem ut duo ponantur actus, vel due concurrent personæ, nisi aliunde constiterit majorem numerum postulari. Ratio autem regulæ est quod, sicut numerus singularis excludit pluralitatem, ita numerus dualis excludit singularitatem; quapropter legi satisfit dummodo actus bis repetitus fuerit.

**6^a NON CENSENTUR PLUS DE PRIORI LEGE IMMUTATUM QUAM EXPRES-
SUM SIT IN POSTERIORI.**

Correctio legum, quatenus odiosa, non est facile præsumenda, et expedit *jura concordare juribus, et eorum correctiones, si sustineri valeant, evitari*, uti dicitur in cap. *Cum expedit,* 29, DE ELECTIONE, lib. I, in v^o. Hæc magnopere attendenda sunt quando prodeunt leges novæ, aut fiunt conventiones legis antecedentis correctivæ, ne extendantur ultra mentem legislatoris. Res sic componi, et nova instituta explicari oportet, ut id solum immutatum censeatur juris pristini, quod vel expressis terminis corrigitur, vel nequaquam conciliari potest cum novo ordine præscripto.

Eadem prorsus ratione dicitur in regula 54^a, *Generi per spe-
ciem derogatur*. Apud jurisperitos et canonistas *genus* dicitur quod plura sub se continet, v. g. *Beneficium*; *species* vero, quod sub genere comprehenditur, sive singulare illud sit, sive non. Quando duæ dispositiones sibi contrariae videntur, illa quæ specialis est derogat generali; quæ minus est communis, alteri derogat quæ est magis extensa, in ea parte qua conciliari non possunt. Legislator non præsumitur contradictoria præscrip-
sisse; si quid proinde in specie non concilietur cum disposi-
tione generali, omnia componantur per applicationem re-
gule.

39. — IV. His regulis unum addendum superest, de quo omnes consentiunt, scilicet discernendum esse in decretis, seu constitutionibus, vel rescriptis, quæ sit sententia principalis qua legislator dubiis de jure satisfacit, vel dubia de jure exorta solvit, vel novum condit, juri existenti derogat; quæ vero sint adjuncta mere accessoria, quæ in præfatione, in rationum deductione, et in cæteris, extra propositum principale, inserta aliquando reperiuntur. Tota vis legis in sententia, seu positiva definitione continetur; cætera possunt quidem multum inservire ad dignoscendum quæ fuerit mens legislatoris, et quoniam sensu lex debeat in præxim adduci, non habent vero vim legis; imo nec semper pro certis tenenda, sive ad factum historicum alludatur, sive ratiociniis e Scriptura, vel aliunde desumptis, res definita comprobetur. Sic, ut unum vel alterum exemplum proferamus: Innocentius III, identidem suæ definitioni, in decretalibus, multa adjicit ratiocinando, quæ forte minus ad rationem exacta quibusdam videbuntur; Benedictus XIV fre-
quenter theologum agit et historicum in pluribus e suis constitutionibus pontificiis. Porro ea quæ pontifices ratiocinando deducunt, sive e textuum discussione, sive ex opinionibus doctorum, sive demum ex jure naturali, non prolata sunt ab illis uti totidem propositiones sua auctoritate definitæ, quas canonista vel theologus pro certis argumentis assumere debeat.

Igitur quid definierit, quid statuerit legislator, id potissimum attendamus; hic vis est atque auctoritas legis¹.

2º De regulis juris circa effectum legum.

40. — IIIº Quæ sint regulæ juris circa effectum legum?

Ex libro Decretalium: Reg. 5^a « Quod latenter, aut per vim, aut alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere. 8^a Qui ex timore facit præceptum, aliter quam debeat facit, et ideo jam non facit. »

Ex libro Sexto decretalium: « 18^a Non firmatur tractus temporis quod de jure ab initio non subsistit. 39^a Cum quid prohibetur, prohibentur omnia quæ sequuntur ex illo. 58^a Non est obligatorium contra bonos mores præstitum juratum. 64^a Quæ contra jus fiunt, debent utique pro infectis haberi. 67^a Quod alicui suo non licet nomine, nec alieno licebit. 69^a In malis promissis fidem non expedit observari. 84^a Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti. »

Regulæ allatae ad quatuor hæc puncta præcipue reducuntur: obligatio legi satisfaciendi modo quem legislator præscriperit; fraus vitanda ne quod lex interdixerit, sub alia specie dolose peragatur; nullitas actuum qui contra legem fiunt; vetitum ne firmetur tractus temporis quod ab initio irritum fuit: hæc paucis exponemus.

41. — I. Certum est leges canonicas obligare in conscientia; et has easdem leges, quando actum positivum requirunt qui ad gloriam Dei referatur, eo animo, eoque modo esse observandas, qui ad finem intentum conducere valeant.

Quæ sit vero gravitas peccati, si lex violetur nulla excusante ratione, pendet a natura ipsius legis et ab intentione legislato-

¹ Cf. Melchiorem Canum de *Loci theologicis*, lib. vi, cap. viii.—Berardi *Commentaria juris canonici*, tom. I, dissert. II, cap. ii.

ris. Communis doctorum interpretatio, verba et scopus superioris, pœnæ quas transgressoribus minitatur, indicant an sit levis, an gravis obligatio; uti exponunt theologi in tractatu *de Legibus*. Cæterum, de facto nulla lex ecclesiastica citatur, in jure communi, quæ non obliget sub gravi; nihil quippe SS. Pontifices, et concilia œcumenica, clero, fidelibusve, præcepto generali præscriperunt quod per se, vel ratione finis, non multum referat ad bonum commune; et nusquam, in hisce mandatis, declaraverunt, seu subintelligendum dederunt, se nolle obligare sub gravi. Concludendum igitur leges communes obligare per se sub gravi.

Concludas præterea illum non servare mandatum coram Deo, qui rem præscriptam ad nostram sanctificationem agit principaliiter timore humano et servili, vel ad captandum laudes humanae, ut subindicat regula 8^a juris.

Concludas tandem, cum regulis 58^a et 69^a, nihil valere jumentum præstitum contrâ legem canonicam; nam in malis promissis non expedit fidem observari.

42. — II. Certum est etiam illum non satisfacere legi, qui, dum in specie verba legis complectitur, reipsa tamen contra legislatoris voluntatem nititur; ille enim fraudulenter agit.

Quoties legislator intendit aliiquid efficaciter impedire, prohibet simul ea quæ sunt naturaliter et communiter connexa rei vetitæ, seu quæ ex illa necessario sequuntur, ut fert regula 39^a; unum quippe in altero continetur.

Eodem principio dicendum est, cum regula 67^a, nemini licet fore alieno nomine quod ipsi proprio nomine vetitum est; nisi tamen ratio legis non amplius habeat locum, in casu quo agit nomine alterius. Regulariter quisque in quovis negotio facilius admittitur ad agendum pro se, in re ad se pertinente, quam pro aliis; unde si prohibeat agere pro se, consequenter ipsi interdictum censebitur rem sibi vetitam facere nomine procuratorio alterius. Hinc SS. Pontifices, dum clericis commercium

interdixerunt, prohibitum simul voluerunt commercium factum a clero per mandatarium.

Non aliud intendit regula 84^a: *Cum quid una via prohibetur alicui, ad id alia non debet admitti.* Re quidem vera, si quid prohibeatur non ratione suâ, sed ratione modi, seu aliquis particularis accidentalisque circumstantiae, sufficiet modum immutari, atque vitari illa accidentia, ut desinat motivum legis; casu autem quo istud prohibetur, ut ita dicam, objective, ratione suâ, nulla alia via indirecta admittendum est, ne eludatur mediis subdolosis sanctio quam legislator statuit ad bonum commune societatis. Sic, exempli causa, cum electo ad episcopatum prohibeatur assumere regimen diocesis antequam a Sancta Sede canonicam institutionem fuerit assecutus, non debet ad idem regimen admitti, titulo administratoris, vel cœnomi, aliove quæsito colore.

Ratio harum solutionum eadem semper occurrit, quam sancti canones sæpe invocant, scilicet *ne legi fraud fiat*. Ut autem hoc tanti momenti effatum non extendatur in praxi ultra genuinum sensum canonum, observare necessarium est distingui finem ulteriore et scopum legis ab objecto eadem lege prescripto. Contingere potest ut homo subjectus legi, ea via procedat qua non attingitur finis ultimus a legislatore intentus, quin inde arguatur veluti reus violatæ legis; nam communiter admittunt DD. axioma: *Finem legis non cadere sub præcepto, nisi exprimatur.* Tunc solum committitur frauds contra legem, quando fit quod est a lege vetitum; aliis verbis, quando lex eluditur per medium jure reprobatum.

43. — III. Lex prohibens actum non eo ipso illum irritat, nisi talis effectus sufficienter exprimatur; *multa enim fieri prohibentur quæ, si facta fuerint, obtinent roboris firmitatem*, ut dicitur in cap. *Ad apostolicam*, 16, DE REGULARIBUS, lib. III, Decret. Regula juris 64^a, quæ aliud insinuare videtur, non sensu absoluto, sed cum distinctione, sumenda est.

Ratio asserti generalis est quod prohibere actum et illum ir-

ritare sunt duo effectus valde diversi; ergo ut per legem producantur, debent sufficienter explicari. Revera prohibere actum, est solum præcipere ut non fiat; irritare actum, est inhabilitare personam seu reddere inefficacem illius voluntatem; nemo autem non videt hujuscemodi actus esse ab invicem separabiles, et reipsa in multis casibus unum ab altero separari.

Signa quibus lex irritans esse dignoscitur haec sunt: 1º Interpretatio communis doctorum, quæ moralis unanimitas est certum argumentum sensus legis, qualis observatur atque viget; 2º verba legis, quando explicitè declarant nullitatem actus contra prohibitionem attentati; 3º objectum legis, si lex personam inhabilem ad agendum constituat; si formam substantialem actus determinet; si judicis, alteriusve prælati inferioris jurisdictionem definit certis limitibus. Actus proinde quem persona inhabilis præsumit facere; contractus, v. g., matrimonii, forma substanciali destitutus; sententia quam judex ultra sui fori limites profert, omni valore privatur; inde regula 26^a: *Quæ fuit a judice, si ad ejus officium non spectant, viribus non subsistunt.*

Si dubium remanserit, pronuntiabitur in favorem actus, quia « necessarium est, ait Suarez, ut satis constet de modo et ratione prohibitionis, et in dubio præsumitur pro actus validitate.» (*De Legibus*), cap. xxxvii, n. 8.) Est consecutarium regulæ supra explicatæ de minimo in obscuris tenendo (nº 38).

Nota. Quando jura volunt ut irritetur actus a judice, in pœnam criminis patrati, seu in protectionem illorum qui vim, metum, vel dolum passi sunt, magnopere attendendum utrum actus ille sit ipso jure irritus, adeo ut solum expectetur sententia mere declarativa; an sit tantummodo nullitati obnoxius, seu ut ainiit rescindibilis, et sententia judicis beat esse condemnatoria. Effectus non iidem sunt in utroque casu, ut suo loco explicabitur.

44. — IV. Actus qui fuit nullus ab initio, non convalescit